

HAMDARD FOUNDATION

Hindistan'ın Delhi ve Pakistan'ın Karaçi şehirlerinde bulunan İslâmî ilimler ve tıp alanlarında faaliyet gösteren iki ayrı vakıf.

Adını Farsça **hem-derd** (dert ortağı) kelimesinden alır. İlk olarak 1906'da Hekim Abdülmecid tarafından Hindistan'ın Delhi şehrinde, Doğu tabâbet sistemini koruyup geliştirmek için House of Hamdard adıyla kuruldu. Abdülmecid'in 1922'de ölümünden sonra müessesese 1928'e kadar hanımı Râbia tarafından idare edildi. Bu tarihten sonra Abdülmecid'in iki oğlu Hekim Abdülhamid ile Hekim Muhammed Said sorumluluğu üstlendiler ve kuruluşun kısa zamanda, özellikle geleneksel tıp alanında tanınmış bir müessesese durumuna gelmesini sağladılar. Daha sonra vakıf haline dönüştürülen müessesesinin işlettiği sağlık alanındaki sanayi kuruluşlarından elde edilen gelir faaliyetlerin yürütülmesi için harcanıyordu. 1947'de Hindistan'ın bağımsızlığını kazanması ve Pakistan'ın kurulmasından sonra Abdülhamid Delhi'deki vakfın başında kalırken kardeşi Muhammed Said Karaçi'de Hemderd Devâhâne'yi (Hamdard Davakhana) kurdu (1948). Bu kuruluş da 1953'te vakıf haline getirildi ve modern Pakistan'daki ilk büyük müessesese oldu. Hemderd Devâhâne on yıl içinde daha da büyüyerek 1964'te Pakistan Hamdard Foundation adını aldı. Geçen süre zarfında birçok alandaki faaliyetleriyle hızla gelişen vakıf, kurduğu çeşitli müesseseler yanında son yıllarda Medînetü'l-hikme (Hemderdâbâd) adında büyük bir araştırma merkezi ve bir üniversite inşasına başlamış, merkezin bazı birimleri tamamlanarak hizmete açılmıştır.

Hindistan Hamdard Foundation da aynı şekilde büyümeye devam ederek Delhi'de Tuğlukâbâd'da Hamdardnagar adında, yaklaşık 400.000 m²lik bir alanda büyük bir kampus kurarak faaliyetlerini burada yürütmektedir. Kampusta yer alan tıp, eczacılık ve kimya enstitülerinin yanı sıra ciddi araştırmalarıyla tanınmış Indian Institute of Islamic Studies de bulunmaktadır.

Her iki vakfın ana gayeleri arasında topluma yönelik insanî faaliyetleri düzenlemek ve bunlara destek olmak, tıp ve İslâmî ilimlerde ilmi araştırmaları teşvik etmek, kongre, seminer ve toplantılar düzenlemek ve neşriyat yapmak gibi hususlar bulunmaktadır. Pakistan'daki kurulu-

şun düzenlediği toplantılardan bazıları şunlardır: İbnü'l-Heysem Semineri (1969), Milletlerarası Bîrûnî Kongresi (1973), Milletlerarası Sîret Kongresi (1976), Tarih Boyunca Eczacılık Semineri (1979), Milletlerarası Bilim Tarihi ve Felsefesi Kongresi (1979), III. Milletlerarası Kur'an Kongresi (1985), IV. Milletlerarası İslâmî Tıp Konferansı (1986), Milletlerarası Müslüman Sosyalbilimciler Konferansı (1992).

Vakıf, tıp ve eczacılık alanında çıkarılan ilmi dergilerin yanı sıra İslâmî ilimlerde milletlerarası literatüre geçmiş *Studies in Islam* (Hindistan) ve *Hamdard Islamicus* (Pakistan) adlı İngilizce dergiler de yayımlanmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hamdard Foundation of Pakistan Annual Reports, Karachi, ts.; *Hamdard Report of Expenses 1954-1993*, Karachi 1993; "Madinat al-Hikmat", *Medical Times*, XX/7-8, Karachi 1985, s. 15-28; Ishtiaq Ahmed, "Hamdard Foundation", *The Oxford Encyclopaedia of the Modern Islamic World*, New York-Oxford 1995, II, 95-96.

HAKIM NAIMUDDIN ZUBAIRY

HAMDELE

(الحمدة)

Elhamdü'lillâh cümlesinin kısaltılmış şekli.

Hamdele Arapça'da menhût isim veya masdardır. Arap dilinde bazı cümlelerin ilk iki yahut daha fazla harfini almak suretiyle yeni bir kelime oluşturma kuralına göre (bk. NAHT) İslâmiyet'in yayılmasından sonra çeşitli dua ve zikir cümleleri kısaltılarak "besmele", "salvele", "havkale" gibi yeni kelimeler meydana getirilmiştir. Hamdele de bunlardan biri olup, "Her türlü övgü Allah'a mahsustur" anlamına gelen "el-hamdü lillâh" şeklindeki dua ve zikir cümlesinin kısaltılmasıyla oluşturulmuştur.

Elhamdü'lillâh sözü Kur'an'da yirmi üç yerde geçmektedir. Ayrıca Kur'an-ı Kerîm'de her türlü övgünün Allah'a mahsus olduğu "İlehü'l-hamd", "fe lillâhi'l-hamd" tarzında da ifade edilerek rabbin hamd ile tesbih edilmesi emredilmiştir (M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "hmd" md.). Kur'an'ın ilk sûresi olan Fâtiha, "el-hamdü lillâhi rabbi'l-âlemîn" âyetiyle başladığından Hamd sûresi diye de adlandırılır. Bu âyeti teşkil eden hamd cümlesi En'âm (6/45), Yûnus (10/10), Sâffât (37/182), Zümer (39/75) ve Mü'min (40/65) sûrelerinde de tekrarlanmıştır. Fahreddin er-Râzi, Allah'ın bu âyetlerle insanları ruhi

terbiyeye tâbi tuttuğunu ve sahip oldukları sayısız nimetleri kendilerine veren yaratıcının varlığına dikkat çekip O'na hamdetme şeklini öğrettiğini belirtir (*Mefâtihu'l-gayb*, I, 6, 174, 180-181). Fâtiha'dan başka En'âm, Kehf, Sebe' ve Fâtır sûreleri de "el-hamdü lillâh" cümlesiyle başlar (bk. M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "hmd" md.). Bu cümle, "Hamd Allah'a mahsustur" anlamında ihbârî bir ifade olmakla birlikte âlimler bunun, "Hamd Allah'a olsun" veya, "Allah'a hamd olsun" tarzında emir (dilek) mânası taşıdığını kabul etmişlerdir (Ebû'l-Bekâ, s. 359).

Hadislerde hamdele kelimesi geçmekle birlikte "Allah'ı defalarca övmek" anlamına gelen **tahmîd** kelimesine ve ayrıca Hz. Peygamber tarafından ashaba öğretilen hamdetmeye ilişkin değişik dua cümlelerine rastlanmaktadır. İlgili rivayetlerde belirtildiğine göre Resûl-i Ekrem, Allah'a hamd ile başlanmayan her işin eksik ve bereketsiz olduğunu açıklamış (İbn Mâce, "Nikâh", 19; Ebû Dâvûd, "Edeb", 18), aksıran her müminin "el-hamdü'lillâh" demesini emretmiş (Buhârî, "Edeb", 126), hamdetmeye dair duaları okumanın günahların bağışlanması vesile olacağını (bk. HAMD), tahmîdin en faziletli zikirlerden biri olduğunu, bu zikirle devam edenlerin büyük mükâfatlara erişeceklerini ve bunun sadaka yerine geçeceğini haber vermiştir (Buhârî, "Ezân", 155, "İmân", 19; Müslim, "Tahâret", 1, "Müsâfirîn", 84; *Müsned*, I, 180; II, 302, 515; III, 75; IV, 36, 260; V, 249, 365).

Âyet ve hadislerde hamdetmeye dair dualara verilen önemin etkisiyle müslümanlar tarafından çokça kullanılan bu zikir cümleleri muhtemelen II. (VIII.) yüzyıldan itibaren naht kuralına göre kısaltı-

Elhamdü'lillâh ibaresinin Muhiittin Serin tarafından celi nesta'lik hatla yazılmış levhası (Muhiittin Serin koleksiyonu)

